

Vüsalə Nəbiyeva⁷⁵

MERİ STYUARTIN ƏSƏRLƏRİNDƏ TARİXİN BƏDİİ ƏKSI

XIX əsrin əvvəllərində meydana gələn tarixi roman janrı qısa müddət ərzində populyarlıq qazandı. 1814-cü ildə məşhur şotland yazıçısı Valter Skottun qələmə aldığı “Ueverli, yaxud altmış il əvvəl” adlı tarixi romandan sonra bu janra maraq artmağa başladı. “Romantiklər tarixi romanın ilk romantik variantını yaratdılar və bu istiqamət sonradan bütün xalqların ədəbiyyatında milli cərəyanların yaranmasında əsas üsullardan biri oldu. Valter Skotun, Viktor Hüqonun bu sahədəki təcrübəsi sonrakı dünya ədəbiyyatına mühüm təsir göstərdi.”(1, səh.41) XX əsrin ikinci yarısından XXI əsrin əvvəllərində yazıb yaratmış məşhur ingilis yazıçısı Meri Styuart da dedektiv janrından sonra tarixi roman janrına müraciət etməyə başladı. Çünki 1970-ci illərdə İngilislər özlərinin ən ağır dövrlərindən birini yaşayırdılar. Buna səbəb İngiltərəyə gələn immiqratlarla yerli xalq arasında baş verən gərginliklər və eyni zamanda dövrün gətirdiyi mənəvi əxlaqi problemləridir. Bu gərginliklər milli zəmində baş verirdi, əksini isə ədəbiyyatda tapırdı.

Meri Styuartın “Merlin” trilogiyası ədəbi silsiləsinə daxil olan “The Crystal Cave” (“Büllur mağara”), “The Hollow Hills” (“Dərə-təpələr”), “The Last Enchantment” (“Sonuncu sehrbazlıq”) əsərləri tarixi romanlara nümunə ola biləcək bir səviyyədədir. Həmçinin Meri Styuartın “The Wicked Day” (“Qəzəb günü”) və “The Prince and the Pilgrim” (“Şahzadə və zəvvar”) əsərləri də “Merlin” trilogiyasına daxil olmasa da ustalıqla qələmə alınmış tarixi romanlardır. Meri Styuartın fentezi janrında yazdığı butarixi romanları Kral Artur dövrünə həsr olunmuş ədəbi əsərlər içərisində özünəməxsus bir mövqeyə malikdir. Ümumiyyətlə, təkcə ingilis ədəbiyyatında deyil, dünyanın bir sıra xalqlarının ədəbiyyatında Kral Artur dövrünə aid çoxsaylı əsərlər qələmə alınmışdır. Bu dövrə aid qələmə alınan ədəbiyyatlarda təkcə Kral Artur deyil, o dövrdə fəaliyyət göstərmiş dəyirmi masa cəngavərlərinin, saksonların, Britaniya taxt-tacı uğrunda daxili çəkişmə zəminində mübarizə aparan tarixi şəxsiyyətlərin, həmçinin Britaniyanı işğal etməyə can atan yadelli müdaxiləçilərin obrazı öz əksini tapmışdır. V əsrin ikinci yarısından başlayaraq artıq Roma imperiyası Britaniya adasına nəzarət etməyi əldən buraxdı və Britaniyada xırda krallıqlar meydana gəlməyə başladı. Roma legionlarının Britaniya adasını tərk etməsi ilə ada bir-biri ilə hakimiyyət uğrunda mübarizə aparan xırda feodal dövlətlərin müharibə meydanına çevrildi. Məhz belə çətin və mürəkkəb bir şəraitdə Kral Artur siyasi səhnəyə gəldi.

Əfsanəvi kralı Uter Pendraqon ilə Kornuoll hersoqiyası İqreynin bərabərliyindən dünyaya gələn Artur V əsrin sonlarında Tintageldə dünyaya göz açmışdır. Tintagel qalası İngiltərənin qədim tarixə malik olan Kornuoll bölgəsində müasir dövrdə öz varlığını qoruyub saxlayır. III-IV əsrlərdə Tintagel qalası Roma hərbiçilərinin əsas istehkam məntəqələrindən biri idi. Romalılar adanı tərk etdikdən sonra Tintagel qalası kelt hökmdarlarının sarayına və sığınacaq məskəninə çevrildi. Bədii ədəbiyyatlarda Tintagel qalasının adı ilk dəfə Kral Arturun dünyaya gəldiyi bir məkan kimi yad edilir. Sonralar Tristan və İzolda arasında olan sevgi münasibətlərinin bu məkanda baş verməsi ilə Tintagel qalası daha da məşhurlaşır. Qalada Roma dövrünə aid sikkələrin tapılması da bu qalanın Kral Arturdan öncə mövcud olmasına əyani faktdır, qeyd edək ki, bu sikkələrin tarixi III-IV əsrə aiddir. (2, p. 84-85.)

Müasir dövrdə bəzi tarixçilər Kral Arturun real tarixi şəxsiyyət olmadığını iddia edir, Kral Artur haqqında olan əfsanələr isə çox güman xalq tərəfindən uydurulduğunu və Kral Arturun yalnız əfsanəvi şəxsiyyət olduğunu deyirlər. Heç şübhəsiz ki, bu qəbildən olan iddialar yersizdir. Kral Arturun real tarixi şəxsiyyət olması haqqında sanballı və nüfuzlu mənbələrdə səhih məlumat verilmişdir, lakin Kral Artur haqqında olan bəzi əfsanələr çox güman ki, xalq tərəfindən uydurulmuşdur. Kral Arturun bir döyüşdə 960 nəfəri öldürməsi kimi iddialar heçbir reallığa söykənmir. Şübhəsiz ki, bu kimi miflə xarakterik olan məqamlar tarixi proseslərə bədii təhlil verərkən əlavə olunmuşdur. “Ədəbiyyat bütün hallarda mifdir, həqiqətin sublimasiyasıdır və mistikadır, eyni dərəcədə ədəbiyyat dünyanı və müəllifin öz ekzistensiyasını şərh etməkdir, fərdi miflərdir. Sübutsuz, insan həqiqətinin variantıdır.

Mifin dünyanı izah etmə funksiyasının davamı mənasında ədəbiyyat da elmdir. Lakin ədəbiyyat elmi konkret biliyə, obrazın fərdiliyinə əsaslanır, fərdi təcrübənin həqiqət sublimasiyasıdır. Müasir elm də dünyanı izah edir, lakin bunu terminlər, mücərrəd məfhumlarla edir. Elmin mifdən fərqi bir də onun həqiqəti

⁷⁵ Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası

Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu e-mail: vusala_nv@mail.ru

bilmə iddiasıdır. Mifdə və ədəbiyyatda isə həqiqət – iddiasızdır, şüurlu olaraq şərti, sublimativ və mistikdir. Hərçənd ki, müəyyən dövrlərdə elmin nailiyyətlərini bədii şəkildə ifadə etmək təşəbbüsləri də olmuşdur.” (1, səh. 129-130)

Ümumiyyətlə, hələ tarixi romanın mövcud olmadığı dövrlərdə də Kral Artur mövzusu populyarlıq qazanmışdı. VI əsrin əvvəllərində etibarən Kral Artur dövründən bəhs edən əsərlər şifahi xalq yaradıcılığında, salnamələrdə, romanslarda öz əksini tapmağa başladı. “Bədii ədəbiyyatda Kral Artur adı ilk dəfə VI yüzillikdə erkən dövr kelt xalq şeirlərində çəkilmişdir.”(3)

Bədii yaradıcılığına 1954-cü ildə dedektiv janrı ilə başlayan Meri Styuartın Kral Artur dövrünə aid qələmə aldığı “The Crystal Cave” (“Büllur mağara”) adlı ilk tarixi əsəri 1970-ci ildə işıq üzü gördü. Yazıcının tarixi mövzuda yazdığıbu əsərində fentezi janrının elementləri üstünlük təşkil edirdi, böyük rəğbət qazanan bu əsər 1971-ci ildə Mif-poetik fentezi mükafatına (Mythopoetic Fantasy Award) layiq görüldü. Əsərdə Meri Styuartsehrbaz Merlin Ambrosius, AureliyaAmbrosius, Uter Pendraqon, Kral Voltigern, Kornuoll hersoquQorlua, Kornuoll hersoqinqyası İqreyn, Cənubi Uels kralı, Cənubi Uels kralının oğlu şahzadə Kamlak və s. tarixi obrazlar mövcuddur.

V əsrin sonlarında Britaniyada vəziyyət olduqca gərgin və mürəkkəb idi. Belə bir gərgin vəziyyətdə adada yaşayan əhali öz xilaskarını gözləyirdi. 15 yaşında qayaya sancılan əfsanəvi qılıncı çıxartmağı bacaran Artur Pendraqon tez bir zamanda məşhur oldu. Merlinin məsləhəti ilə tədbirli birinə çevrilən cəsur sərkərdə Artur saksonlara qarşı mübarizədə daim ön səfdə idi və Kral Artur Britaniyalıların istilaçılara qarşı apardığı mübarizəyə ağıllı, cəsur və tədbirli bir sərkərdə kimi rəhbərlik etdi. Kral Arturun səriştəsi sayəsində Britaniyalılar 12 döyüşdə işğalçıları məğlub etdilər və saksonlar təxminən 40 il ərzində bir daha bu adaya ayaq basmadılar.

Kelt dilində “ayı” mənəsini verən Artur haqqında bədii əsərlərdə ilk məlumat bir xalq şeirində verilir. Macərə, mistika, eşq, cəngavərlik şərfi kimi mühüm nüansları özündə ehtiva edən Kral Artur haqqındaki əfsanələrin daha da məşhur olmağa başlayır.

Sərt cəngavərlik qanunları ilə yaşayan Kral Artur və dəyirmi masa cəngavərləri ilə bağlı olan əhvalatlar Meri Styuartın tarixi romanlarında dolğun və ətraflı bir şəkildə öz əksini tapmışdır. Kral Arturun oğlu Mordred ilə olan münasibətləri, onların son döyüşdə yaralanması və faciəli sonu Meri Styuartın“Qəzəb günü” əsərində ehtiva olunmuşdur.

Kral Artur dövründə yaşamış şəxslər arasında Meri Styuartın ən diqqət yetirdiyi obraz və əsərin baş qəhrəmanı məhz Merlin Ambrosiusdur. O, son nəfəsinə qədər Arturun uğur əldə etməsinə çalışır, həmçinin Arturun qoruyucusu və məsləhətçisidir. Əsərdə Merlin Ambrosius obrazi həkim, memar, musiqçi, sehrbaz, şahzadə kimi və eyni zamanda Merlin Arturun əmisi oğlu kimi qələmə alınmışdır. Merlin Ambrosius Uter Pendraqonun qardaşı cəsur İngiltərə KralıAureliya Ambrosiusun qeyri-qanuni oğludur. Merlinin anası Cənubi Uels kralının qızı Şəhzadə Ninianadır. Yazıçı tarixi əsərlərində əsasən Merlinin və Kral Arturun həyatını, eyni zamanda onların Britaniyanın azadlığı uğrunda birgə çiyin-çiyinə apardığı mübarizəni təsvir edir. Meri Styuartın “Büllur mağara”, “Dərə-təpələr” və “Sonuncu sehirbazlıq” tarixi romanlarının baş qəhrəmanı da elə məhz Merlindir. Müasir ingilis ədəbiyyatında sanballı yerlərdən birini tutan “Büllur mağara”, “Dərə-təpələr” və “Sonuncu sehirbazlıq” romanları birlikdə “Merlin” trilogiyası adı altında məşhurdur. Xatırladaq ki, “Trilogiya: (yun.) Bir müəllifin ideya ümumiliyi və mövzu ardıcılığı, süjeti, kompozisiyası ilə birləşən üç müstəqil ədəbi, kino və ya musiqi əsərinə deyilir.

Silsilə təşkil edən iki hissəli roman dilogiya, silsilə təşkil edən üç hissəli roman trilogiya, dörd hissəli tetralogiya (kvadrologiya), beş hissəli pentalogiya və s. adlanır.” (4)

Meri Styuartın 1973-cü ildə çap etdirdiyi “Dərə-təpələr” (“The Hollow Hills”) adlı əsərində qələmə alınan hadisələr təxminən V əsrin sonlarını əhatə edir. Meri Styuartın fentezi janrında yazdığı “Dərə-təpələr” əsəri tarixilik baxımından böyük dəqiqliklə qələmə alınmışdır. Xüsusən “Dərə-təpələr” tarixi romanında Meri Styuartı öz tarixi biliklərinin mükəmməl olduğunu yüksək səviyyədə nümayiş etdirmişdir.

Ümumiyyətlə, Meri Styuart Kral Artur dövrünə aid qələmə aldığı əsərlərdə 1500 il tarixə malik olan qədim əfsanələrdən ustalıqla istifadə etmiş, bir çox mənbələrdən bəhrələnmişdir, bu dövrə aid olan əfsanələri bir biri ilə məharətlə əlaqələndirmişdir. Merlin körpə olan Arturu anası İqreyndən təhvil alaraq, onu qoruyacağına söz verir. 14 il ərzində Merlin Arturu himayə edir və dörd yaşından onu qraf Ektorun yanına övladlığa verir və daim onlardan xəbər alır və onlara nəzarət edir. Arturun yanında İqreynin qulluqçusu Ralf da daim olur və onun qayğısına qalır. Əsərin ikinci hissəsində Artur artıq adi bir uşaq deyil, igid və diribaş bir yeniyetmədir. Merlin bu yeniyetmənin kral olması, gələcək planlarının doğru

yöndə istiqamətləndirilməsi və məqsədinin həyata keçirməsi üçün canla-başla çalışır.

Britaniya adası e.ə. 55-ci ildən başlayaraq Roma İmperiyasının mühüm tərkib hissələrindən birinə çevrilmişdi. Lakin germanlar Romalılara uzun müddət ciddi müqavimət göstərdilər. İki yüz ilə yaxın germanlar Romaların köləsi oldular, ən ağır işlərdə işlədilər, Romaya ağır vergi verdilər. Lakin hunların bölgəyə müdaxilə etməsindən və Romalılarla döyüşməsindən istifadə edən germanlar Romaya qarşı üsyan qaldırdılar. Romalıların Britaniyadan getməsinə fürsət bilən anqlosaksonlar kütləvi şəkildə adaya basqın etdilər və bu da Britaniyanın yerli sakinləri olan keltlərin vəziyyətini çətinləşdirdi. “Birləşmiş Krallığın ən köhnə xalqlarını keltlər təşkil edir. E.ə 55 və eramızın 410-cu illəri arasında Britaniya adaları Roma İmperiyasına bağlı olan Britaniya əyalətini təşkil edirdi. V əsrdə bölgə xristianlığın təsiri altına girdi. Eyni illərdə german bir xalq olan Anqlosaksonlar böyük kütlələr halında adaya köç etdilər. 1066-1154-ci illəri arasında yenə bir german irqi olan normanlar adanı ələ keçirdilər. İngilislər bu german irqlərinin davamını meydana gətirməkdədirlər. Şotlandlar, Uelslilər və İrlandiyalılar isə keltlərin davamıdır.” (5)

410-cu ildə Roma İmperiyasının əsgərləri Britaniyanı tərk etməyə başladılar, buna səbəb kimi hunların germanların Romaya mütəmadi basqını nəticəsində imperiyanın zəiflədiyini göstərə bilərik. Romalıların adanı tərk etməsindən sonra ada xalqının vəziyyəti günü gündən pisləşməyə başladı. Və məhz belə bir hərbi-siyasi çalxalanmaların baş verdiyi bir məqamda Kral Artur tarix səhnəsində canlanmağa başladı. Meri Styuartın 1970-ci ildən qələmə almağa başladığı “Merlin” trilogiyası və həmçinin Kral Artur dövrünə həsr etdiyi pentalogiya (“Merlin” trilogiyası da ehtiva olunmaqla) Romalıların Britaniyanı tərk etdikdən sonra adada baş verən ədəbi baxışdır.

Meri Styuartın 1979-cu ildə nəşr etdirdiyi “Sonuncu sehrbazlıq” (“The Last Enchantment”) əsəri “Merlin” trilogiyasının yekunudur, lakin yazıçının Kral Artur dövrünə həsr etdiyi əsərlər bununla yekunlaşmır. Meri Styuart bu əsərində də tarixi biliklərini ədəbi üslubda dilə gətirmişdir, ədibin əsərdə qələmə aldığı maraqlı epizodlar, təbiət hadisələri, mistika və magiya tarixi hadisələrə yazıçının özünəməxsus baxış tərzidir. Bu əsərdə yaşlı və müdrik sehrbaz kimi verilən Merlin obrazı öz sanballılığını və möhtəşəmliyi ilə seçilir. Həm kelt mifologiyasında, həm də tarixi mənbələrdə qarşılaşdığımız Merlin Ambrossius filosof, cadugər, şair, kralın müşaviri və məsləhətçisi kimi məşhurdur.

Ümumiyyətlə, Kral Artur dövründə baş verən hadisələr təxminən V əsrin sonları və VI əsrin başlanğıcını əhatə edir. Bu hadisələr əsasən əfsanələr, şeirlər, romanslar halında yayılsa da ilk dəfə olaraq Müdrik Gildasin (500-570) “Britaniyanın məhvi və fəthi haqqında” (“De Excidio et Conquestu Britanniae”) adlı tarixi əsərində öz əksini tapdı. (6) Müdrik Gildasin “Britaniyanın məhvi və fəthi haqqında” (“De Excidio et Conquestu Britanniae”) əsərindən uzun müddət sonra Kral Artur mövzusu tarixçilərin tədqiqatından kənar qaldı, bu sahədə ciddi tarixi tədqiqat apararı olmadığı, lakin 1136-cı ildə qələmə alınan “Briyaniya krallarının tarixi” (“Historia Regum Britanniae”) adlı əsərindən sonra Kral Artur tarixçilərin marağını bir daha özünə cəzb etməyə başladı. (7) Olduqca ciddi və mötəbər tarixi mənbə sayılan Qalfrid Monmutun “Briyaniya krallarının tarixi” (“Historia Regum Britanniae”) adlı əsərində Kral Artur dövründə baş verən hadisələr tarixilik nöqteyi-nəzərindən tədqiqat obyektinə çevrildi. Qalfrid Monmutun bu əsərindən sonra tarixçilərin bu sahəyə olan marağı artmağa başladı.

Kral Artur dövründə adı çəkilən məşhur Kamelot qalasının həqiqətən də mövcud olub-olmaması tarixçilərin mübahisəsinə səbəb olmuşdur. Bu baxımdan Kral Arturun atası Uter Pendraqonun da Kamelotda yaşadığı və buradan dövləti idarə etdiyi məlumdur. Ümumiyyətlə, Kamelot adı bir qala deyil, eyni zamanda bura hökmdarın sarayıdır. İlk dəfə olaraq XII əsrdə fransız tarixçilərinin haqqında bəhs etdiyi bu saray-qalanın hansı ərazidə yerləşməsi dəqiq aydınlaşdırılmayıb. XV əsrdən başlayaraq Kamelotun harada yerləşməsi barədə müxtəlif fərziyyələr meydana gəlmiş və bu fərziyyələr indi də meydana gəlməkdədir. Meri Styuart 14 aprel 1989-cu ildə Kral Artur dövrünü araşdıran məşhur amerikalı professor Raymond H. Tomsona “Kamelot proyektini” adı altında verdiyi müsahibəsində Kral Artur hekayələrinin gerçək olduğunu, sadəcə ona fentezi janrında bəzək vurduğunu qeyd edir.

Raymond H. Tomson Meri Styuarta Kral Artur barədə dörd tarixi romanın (1989-cu ildə pentalogiyanın sonuncu əsəri hələ qələmə alınmamışdı) yazılmasında haradan maraqlı yarandığı barədə sual verərkən yazıçı qeyd edir ki, “Mən həmişə tarixi roman yazmaq istəyirdim. Mən uzun müddət İngiltərə tarixinə aid yazılan romanları oxudum və yeni bir şey yazıb-yaratmaq planları hər zaman beynimdə məni narahat edirdi. Beləliklə də, mən nəhayət ki, tarixi roman yazmaq qərarına gəldim. Qələmə aldığım tarixi roman da Britaniya tarixini işıqlandırmaq fikrində idim. (8) Müsahibəsini davam etdirən Meri Styuart Kral Artur

dövründən bəhs edən tarixi romanların yazılmasında ona Qalfrid Monmutun “Briyaniya krallarının tarixi” (“*Historia Regum Britanniae*”) adlı əsərinin ilham verdiyini də vurğulayıb. Yazıçı xüsusi olaraq bir daha vurğulayıb ki, onun qaynaqlandığı və təsirləndiyi əsərlər heç də Kral Artur dövrünə həsr olunmuş əfsanələr deyil, real tarixi mənbələrdir.

Meri Styuart tarixi-əfsanəvi obraz olan Merlinə həsr etdiyi trilogiyasından sonra da Kral Artur dövrünə aid tarixi romanlar yazmağa davam etdi. Yazıçının fentezi janrında yazılmış “Qəzəb günü” (“*The Wicked Day*”) adlı tarixi romanı 1983-cü ildə çap olundu. Meri Styuart “Qəzəb günü” əsərində Kral Artur dövründə mühüm bir xarakter olan Mordredin həyatını bədii aspektdən işıqlandırır. Əsərdə Mordred Kral Arturun Morqauzadan qeyri-qanuni olaraq dünyaya gələn oğlu kimi verilmişdir. Eyni zamanda Morqauza Uter Pendraqonun qeyri-qanuni qızı olaraq göstərilmişdir. Lakin tarixçilər bu barədə müxtəlif fikirlərə sahibdirlər, bəzi tədqiqatçılar Mordred Kral Arturun oğlu deyil, yaxın bir qohumu olmasını deyirlər. Mübahisənin meydana gəlməsinə əsas səbəb isə daha ilkin mənbələrdə Mordredin Kral Lotla Morqauzanın qeyri-qanuni oğlu olmasını yazırlar. Lotian ərazisi (indiki Şotlandiyanın ərazisi) ilə Orkney adalarının (Şotlandiyanın şimalında) hökmdarı olan Kral Lot haqqında Qalfrid Monmutun “Briyaniya krallarının tarixi” (“*Historia Regum Britanniae*”) dolğun və müfəssəl məlumat verilmişdir.

Kral Lot Kral Arturun bacısı Morqauzanın həyat yoldaşıdır. Morqauza ilə Kral Lotun evliliyindən Qaveyn, Qaret, Qaxeris, Aqraveyn adlı dörd oğlu vardır. Lakin Morqauzanın ilk övladı olan Mordredin atasının Kral Artur və yaxud da Kral Lot olması bir az mübahisəli mövzudur. Müasir dövrün bir çox tədqiqatçıları Mordredin Kral Arturun övladı olmasını qəbul edirlər. Çünki Kral Lotun ölümündən sonra Kral Artur Morqauzanı və onun bütün oğullarını Kamelota dəvət edir və Mordredi qanuni varis kimi təyin edir. Uzun müddət saray həyatında təcrid olunmuş şəkildə yaşayan Mordred tezliklə saray çəkişmələrinin qurbanına çevrilir və sonda Kral Artura qarşı amansız müharibəyə başlayır. Bu isə dəyirmi masa cəngavərlərinin arasında parçalanmaya, həm Kral Arturun, həm də Mordredin ölümünə səbəb olur.

Meri Styuartın Kral Artur dövrünə həsr etdiyi sonuncu əsəri “Şahzadə və zəvvar” (“*The Prince and the Pilgrim*”) 1995-ci ildə nəşr olundu və bununla da yazıçı pentalogiyanı tamamladı. Lakin mühüm bir faktı vurğulayaq ki, Meri Styuartın “Şahzadə və zəvvar” əsəri Kral Artur dövrünə həsr olunmasına baxmayaraq, heç də Kral Artur və Merlin haqqında yazdığı dörd tarixi romanın davamı deyil, tamamilə yeni və fərqli bir əsərdir. Meri Styuartın qələmə aldığı “Şahzadə və zəvvar” əsərinin baş qəhrəmanı Aleksandr olduğuna görə bəzi tədqiqatçılar bu əsəri müstəqil bir tarixi roman olaraq görürlər, lakin bu əsərdə də Meri Styuartın özünəməxsus yazı tərzini, fentezi janrına və tarixi hadisələrə olan sevgisi hiss olunur.

Kornuollun hökmdarı Kral Mark qısqanclıq və paxıllıq zəmnində qardaşı Bodueni öldürür. Çünki xalq Bodueni daha çox sevirdi və o qardaşına həsəd aparırdı. Boduen öldürüldəndən sonra həyat yoldaşı Anna oğlunu götürərək Kornuollu qaçırdı. Anna oğlundan atasının qatillərindən qisas almağını istəyirdi. Boduen və Annanın oğlu olan şahzadə Aleksandr böyüdükdə atasının qisasını almaq üçün yola çıxırdı.

Kornuoll İngiltərənin cənub-qərbində yerləşən bölgədir, müasir dövrdə də bu bölgə İngiltərənin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu bölgənin tarixi haqqında o qədər də müfəssəl məlumat yoxdur, lakin bu danılmaz faktıdır ki, Kornuoll qədim dövrlərdən keltlərin ana vətəni olmuşdur. Roma imperiyası dövründə burada kiçik limanlar tikilmiş və Kornuoll bu dövrdə əsasən qalay ixracatçısı kimi məşhur olmuşdur. Erkən orta əsrlər dövründə burada müstəqil kelt dövləti meydana gəlmişdir. Əfsanəvi şəhər olan Kamelotdan fərqli olaraq Kornuoll reallığa daha yaxındır. Bu ərazidə V əsrdən başlayaraq 927-ci ilə qədər Dumnoniya adlı krallıq da mövcud olmuşdur. (9)

Meri Styuartın “Şahzadə və zəvvar” əsərində mənfətdə verilən Mark Kornuoll (bəzi mənbələrdə Kornubii kimi də yazılır) hökmdarı Kral Merion ap Konstantinin böyük oğlu idi. 430-500-ci illərdə yaşamış Kral Merion ap Konstantin 448-500-cü illərdə hökmdar olmuşdur. Kralın Mark, Felek, Boudin, Pernam adlı üç oğlu və İzabella adlı bir qızı olmuşdur. “Şahzadə və zəvvar” əsərinin baş qəhrəmanı da məhz Kral Merion ap Konstantinin nəvəsi, üçüncü oğlu Boudinin oğlu olan Aleksandrdir. Kral Merion ap Konstantin 500-cü ildə vəfat etdikdən sonra hakimiyyətə 480-555-ci illər arasında yaşayan Mark ap Merion gəlirdi. Boudinin oğlu olan Aleksandra atasının qatili olan əmisi Mark ap Meriondan qisas almaq qismət olmasa da Mark ap Merion başqa qardaşı oğlu tərəfindən öldürülür. Felek ap Merionun oğlu Meliodas 555-ci ildə əmsini öldürməyə müvəffəq olur və onun ədalətsiz hakimiyyətinə son qoyur. (10)

Ümumiyyətlə, bütün bu nümunələrdən görünür ki, Meri Styuart öz doğma vətəninin tarixini mükəmməl səviyyədə bilirdi. Meri Styuart ixtisasca tarixçi olmasa da Kral Artur dövrünə aid qələmə aldığı beş tarixi romanın hər birində tarixilik və mifologiya sanki bir-birini əvəz edir. Meri Styuartın “Şahzadə və zəvvar”

əsrində baş verən hadisələr isə daha çox reallığa uyğundur, Yazıçı bu sonuncu əsərində mifologiyadan çox tarixilik prinsipini üstün tutmuşdur. Meri Styuartın Merlinə həsr etdiyi trilogiyada isə tarixi faktlarla yanaşı mifoloji aspektlər də vardır. Çox güman ki, yazıçı Kral Artur dövrünə həsr olunan əfsanələrdən təsirlənmişdir. Lakin bütün bu xırda nüanslar baxmayaraq Meri Styuartın tarixi romanları Britaniya tarixinin ədəbi cəhətdən izahına mükəmməl bir nümunədir.

İSTİFADƏ OLUNAN ƏDƏBİYYAT

Rəhim Əliyev. Ədəbiyyat nəzəriyyəsi. Bakı: Mütərcim, 2008

Thomas, Charles (1993), Tintagel: Arthur and Archaeology, London: Batsford/English Heritage, ISBN 978-0-7134-6690-4

King Arthur. Legendary king of Britain. <https://www.britannica.com>

Ədəbi hadisə: Poema-Trilogiya. <http://modern.az/az/news/>

https://az.wikipedia.org/wiki/Böyük_Britaniya_tarixi

Гильда Премудрый. О гибели Британии. Фрагменты посланий. Жития Гильды / Пер., вступ. статья и примечания Н. Ю. Чехонадской. СПб., 2003

Geoffrey of Monmouth. The History of the Kings of Britain. (Trans. Lewis Thorpe). London: Penguin Books, 1966

<http://d.lib.rochester.edu/camelot/text/interview-with-mary-stewart>

Pearce S. M. The Kingdom of Dumnonia: Studies in History and Tradition in South-Western Britain

A. D. 350—1150. — Padstow: Lodenek Press, 1978. — v + 221 p. — ISBN 0-9028-9968-6.

Thomas, Charles (1986) Celtic Britain. London: Thames & Hudson ISBN 0-500-02107-4; p. 70

Açar sözlər: tarixi romanlar, Kral Artur, Britaniya tarixi, Meri Styuart, “Merlin” trilogiyası, tarixilik.

Keywords: historical novels, King Arthur, British history, Mary Stewart, The “Merlin” trilogy, historicity.

Ключевые слова: исторические романы, Король Артур, История Британии, Мэри Стюарт, Трилогия “Мерлина”, историчность.

Историческая художественное отражение в произведении Мэри Стюарт

Резюме

В мировой литературе есть много выдающихся писателей, которые пишут произведения, основанные на исторических фактах. Интерес к истории отражается в богатстве произведений, освещении проблем возникающих в ту или иную эпоху, актуальности многих событий, влиянии культурной жизни, традиций, правила верований на жизнь человека. В XX веке среди англо язычных писателей, обратившихся к этой теме, Мэри Стюарт привлекла внимание. В своих исторических романах Мэри Стюарт освещает события V-VI веков нашей эры. Произведения писателя о короле Артуре в английской литературе имеют особую литературную ценность. Волшебная серия писателя на основе жанра фэнтези в пяти исторических романах является ее творческим чудом и занимает уникальное положение в мировой литературе.

Historical artistic reflection in the works of Mary Stewart

Summary

In the world literature, there are many outstanding writers who write works based on historical facts. Interest in history reflects in the wealth of works, coverage of problems arising in a particular era, the relevance of many events, the impact of cultural life, traditions, rules and beliefs on human life. In the 20th century, among English-speaking writers who turn to this topic, Mary Stewart attracted attention. In her historical novels, Mary Stewart covers the events of the 5th and 6th centuries of our era. The works of the writer about King Arthur in English literature have a special literary value. The writer's magical series on the base of fantasy genre in her five historical novels are her creative miracle and have a unique position in the world literature.

Rəyçi: f.e.d., prof. Güler Abdullabəyova